

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МАКЄЄВ ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСІЙОВИЧ

УДК 338.439.4:633/635.002.6

УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ
СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному технічному університеті сільського господарства імені Петра Василенка.

- Науковий консультант:** доктор економічних наук, доцент
МАТВЄЄВ Павло Миколайович,
директор ТОВ «Земінформ».
- Офіційні опоненти:** доктор економічних наук, професор,
ЛЕПЕЙКО Тетяна Іванівна,
завідувач кафедри менеджменту та бізнесу
Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця;
- доктор економічних наук, професор
КОШКАЛДА Ірина Віталіївна,
завідувач кафедри управління земельними
ресурсами та кадастру Харківського
національного аграрного університету
ім. В.В. Докучаєва;

Захист відбудеться «23» квітня 2021 р. о 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.859.01 у Сумському національному аграрному університеті за адресою: 40021, м. Суми, вул. Г. Кондратьєва, 160, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Сумського національного аграрного університету за адресою: 40021, м. Суми, вул. Г. Кондратьєва, 160, читальний зал.

Автореферат розісланий «23» березня 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. М. Жмайлов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Забезпечення продовольчої безпеки, підвищення якості життя громадян шляхом споживання доброякісних продуктів харчування, збільшення рівня інклюзивності життя сільського населення є стратегічними цілями розвитку аграрного сектору. Крім того за останні роки він відіграє одну із найважливіших ролей у структурі експорту вітчизняної продукції, формуючи таким чином профіль українського товаровиробника на світових ринках. Через порівняно низький рівень інноваційності аграрного сектору (за класифікацією ОЕСР сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних з ним послуг, лісове господарство та лісозаготівля та рибне господарство відносяться до низькотехнологічного сектору за рівнем інтенсивності витрат на дослідження та розробки – 0,27% за доданої вартості) значну роль в забезпечення ефективності його функціонування відіграють ресурси.

Українські землі у поєднанні із багатовіковими традиціями рослинництва та тваринництва, які виступають основою архетипів українського населення, є ключовими конкурентними перевагами для здійснення сільськогосподарської діяльності. Незважаючи на унікальність існуючих ресурсів, питання ефективності їх використання залишається досконало невирішеним через значну відсталість значень параметрів продуктивності використання ресурсів в Україні у порівнянні з провідними країнами світу (урожайність пшениці за 2019 р. у Бельгії за даними FAO перевищує значення по Україні у 2,25 рази, у Великій Британії – у 2,15 рази, у Франції – 1,85 рази). Значне обумовлює актуальність обраної тематики наукового пошуку.

Основи управління ресурсами та перші концепції ресурсозбереження представлені у працях відомих класиків наукової думки: Г. Даунс, Л. Купманс, П. Ларкі, Б. Лаффемас, А. Монкретьєн, Т. Сван, А. Сміт, Р. Солоу, В. Темпл, Й. Шумпетер. Комплексними теоретико-практичними дослідженнями проблем формування і ефективного використання ресурсного потенціалу аграрної сфери та його складових – земельних, матеріальних і трудових ресурсів – займалися такі відомі українські науковці як: В. Андрійчук, В. Амбросов, О. Бородіна, В. Бортник, П. Гайдуцький, В. Геєць, М. Гладій, О. Гуторов, А. Гуторов, А. Дзямко, В. Дієсперов, М. Долішній, В. Збарський, К. Кваша, І. Кошкалда, Т. Лепейко, Ю. Лупенко, М. Малік, В. Мацибора, В. Месель-Веселяк, Г. Підлісецький, В. Россоха, П. Саблук, В. Трегобчук, А. Чалий, В. Юрчишин, І. Шарко, В. Шиян, В. Шебанін, В. Якубів та низки інших. Фінансові аспекти розвитку земельних ресурсів потенціалу розглянуті в роботах таких дослідників як: О. Дацій, М. Дем'яненко, М. Кісіль, П. Лайко, Т. Маренич, М. Огійчук, В. Перебийніс, В. Плаксієнко.

Незважаючи на значну кількість науково-теоретичних досліджень, науково-прикладних розробок і рекомендацій у розглянутій сфері наукового пошуку, питання подальшого вдосконалення управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу залишається недостатньо пророблений, що і визначило постановку мети і завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в межах комплексної науково-дослідної роботи Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка згідно з темами «Механізми підвищення конкурентоспроможності, розвитку економічного та виробничо-технологічного потенціалу суб'єктів агропромислового виробництва» (номер державної реєстрації 0116U003477, 2016-2020 рр.) та «Системи управління конкурентоспроможністю аграрної продукції в умовах глобалізації аграрних ринків» (номер державної реєстрації 0119U001387, 2019-2021 рр.), де автором запропоновано механізму управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу, здійснено оцінювання рівня ефективності використання ресурсного потенціалу на досліджуваних сільськогосподарських підприємствах, надано методичний підхід обґрунтування вибору стратегії управління ресурсним потенціалом.

Мета і завдання дослідження. *Мета дослідження* полягає в обґрунтуванні та розробці теоретичних засад, методичного забезпечення та практичних рекомендацій щодо вдосконалення управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу.

Досягнення цієї мети обумовило необхідність постановки та вирішення комплексу таких завдань:

- уточнити зміст поняття «ресурсний потенціал суб'єктів аграрного бізнесу»;
- розробити механізм управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу;
- запропонувати парадигмальні зміни вектору економічного розвитку для суб'єктів аграрного бізнесу;
- уточнити ключові тенденції розвитку зовнішнього середовища функціонування суб'єктів аграрного бізнесу;
- розробити методичний підхід до детермінації рівня використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу;
- розробити методичне забезпечення вибору технологічного режиму використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу у продуктовому розрізі;
- запропонувати структурні параметри забезпечення ефективного використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу;
- обґрунтувати методичний підхід до вибору стратегії управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу;
- розробити інструментарій імплементації проектного підходу до впровадження агроінновацій.

Об'єктом дослідження є процес управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу.

Предмет дослідження складає множина теоретичних, методичних і прикладних засад формування та впровадження механізмів, систем та інструментів управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу.

Методи дослідження. Поставлена мета і завдання дослідження досягається використанням системи загальнонаукових і спеціальних методів: *діалектичного*

– для обґрунтування та узагальнення підходів визначення змісту ресурсного потенціалу; *теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу* – для визначення парадигмальних змін вектору економічного розвитку для суб'єктів аграрного бізнесу; *декомпозиції* – для побудови механізму управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу; *таксономічного аналізу* – для розрахунку інтегральних коефіцієнтів оцінювання рівня ефективності використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу; *методу аналізу ієрархій* – для обґрунтування вибору типу стратегії управління ресурсним потенціалом на основі множини критеріїв; *кореляційно-регресійного аналізу* – для встановлення міри впливу використання множини ресурсів на рівень продуктивності окремих сільськогосподарських культур; *методу формалізації* – для побудови структури зовнішнього середовища суб'єктів аграрного бізнесу.

Інформаційною базою дослідження стали праці вітчизняних і зарубіжних вчених з управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу, з оцінювання ступеню впливу зовнішнього середовища на діяльність аграрних підприємств, щодо впровадження проектного підходу в діяльність підприємств; чинні законодавчі та нормативні акти Верховної Ради і Кабінету Міністрів України; офіційні матеріали Державної служби статистики України та органів статистики Харківської області; інформаційно-аналітичні матеріали щодо діяльності досліджуваних підприємств.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в отриманні нового розв'язання складної проблеми управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу в сучасних умовах господарювання. Основними винесеними на захист науковими положеннями є такі:

вперше:

обґрунтовано концептуальні засади формування, функціонування та розвитку механізму управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу, в основі яких лежить поєднання методологічної, інструментальної та функціональної компонент в контексті реалізації ключових управлінських функцій на стратегічному, тактичному та оперативному рівнях відносно складових ресурсного забезпечення діяльності суб'єктів аграрного бізнесу, а саме: природних, трудових, фінансових, технічних, технологічних, науково-інноваційних та управлінських ресурсів, ґрунтуючись на взаємодії методів, стратегій, цілей і принципів, що дозволяє реалізувати заходи з удосконалення процесів використання ресурсів у поєднанні з інтеграційними заходами відносно ключових сфер їх імплементації;

удосконалено:

ідентифікацію структурних особливостей механізмів управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу шляхом ідентифікації за ознаками інтелектуалізації процесу управління, пріоритетності принципів управління економічним розвитком суб'єктів мікрорівня, а також способів впливу суб'єкта управління на об'єкт управління методологічної, інструментальної та функціональної компонент з подальшим визначенням

контурів управління ресурсним потенціалом в сферах організаційних ієрархії, структури, процесів та культури;

структуру зовнішнього середовища функціонування суб'єктів аграрного бізнесу на основі концепції управління ланцюгами доданої вартості, яку, на відміну від подібних, декомпоновано на фокусний елемент (суб'єкт аграрного бізнесу), попередні види діяльності (вхідні потоки) і послідувачі види діяльності (вихідні потоки), що дозволяє ідентифікувати зони зростання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу;

методичний підхід до оцінювання рівня ефективності використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу, яке відрізняється включенням в аналіз показників продуктивності спожитих ресурсів і прибутковості застосованих ресурсів, розрахунок за складовими яких дозволяє встановлювати узагальнені інтегральні значення, що дають можливість з використанням матричного підходу здійснювати класифікацію досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу за якісним рівнем ефективності використання ресурсного потенціалу;

методичне забезпечення вибору технологічного режиму використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу в галузі рослинництва у продуктовому розрізі, яке відрізняється обґрунтуванням співвідношення часток вирощування різних сільськогосподарських культур в залежності від їх урожайності на основі встановлення рівня ефективності використання ресурсів;

дістало подальшого розвитку:

розуміння ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу, яке відрізняється соціально-еколого-орієнтованим характером його формування та використання для забезпечення досягнення стратегічних цілей сільськогосподарських товаровиробників шляхом найкращого поєднання існуючих ресурсів на засадах політики ресурсозбереження в межах концепції забезпечення сталого та інклюзивного розвитку сільських територій;

обґрунтування найбільшої відповідності умовам глобальної конкуренції стратегії подовження внутрішньо-господарського ланцюга доданої вартості шляхом створення в аграрному бізнесі вертикально інтегрованих структур, що, на відміну від існуючих, дозволяє усунути вплив цінового диспаритету на різних рівнях процесу доведення продукції до кінцевого споживача, гармонізувати рух матеріальних потоків в рамках логістичних процесів, підвищити рівень ефективності розподілу інвестиційних ресурсів;

процедура вибору стратегії управління ресурсним потенціалом з розробленої множини (лідерства за витратами; обслуговування нішових ринків; диференціації на локальних ринках; горизонтальної кооперації; диверсифікованого виробництва; вертикальної інтеграції) на основі критеріїв (рівень сприятливості впливу глобалізаційних трендів, чинників зовнішнього середовища, міри впливу ризиків і розрахованих значень коефіцієнтів використання ресурсного потенціалу за продуктивністю спожитих ресурсів і прибутковістю застосованих) з використанням інструментарію методу аналізу ієрархії, що дозволяє найкращим чином обрати стратегію за параметрами для суб'єктів аграрного бізнесу;

методичне забезпечення упровадження агроінновацій в діяльність суб'єктів аграрного бізнесу як найпрогресивніших заходів удосконалення використання ресурсного потенціалу, який відрізняється ґрунтуванням на імплементації інструментарію проектного підходу, що об'єднує методи світового та календарного планування, розподілу відповідальності та узгодження повноважень різних структурних підрозділів, управління ризиками та якістю.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні та методичні положення дисертаційної роботи доведено до рівня конкретних методичних рекомендацій щодо впровадження механізмів і систем вдосконалення управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу.

Результати дослідження використовуються у практичній діяльності Департаменту агропромислового розвитку Харківської обласної державної адміністрації (довідка № 03-05-07/162 від 11.02.2020 р.), ТОВ «Відродження» Харківського району Харківської області (довідка № 018 від 17.01.2020 р.), ТОВ «Агрофірма імені Гагаріна» Зміївського району Харківської області (довідка № 123 від 23.03.2020 р.) і в навчальному процесі Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка (довідка № 05-106 від 18.03.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійною науковою працею та містить отримані автором нові результати в економічній науці, які в сукупності вирішують важливе наукове завдання впровадження механізмів і систем вдосконалення управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу, що апробовані на сільськогосподарських підприємствах і знайшли відображення в наукових публікаціях. Внесок автора в роботи, виконані у співавторстві, наведено у списку основних опублікованих праць за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертації оприлюднені автором в роботі та матеріалах міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, а саме: Міжвузівської науково-практичної конференції «Наукові досягнення молодих – шлях до професії» (м. Миколаїв, 20 грудня 2018 р.); V Науково-практичної конференції «Шляхи підвищення конкурентоспроможності соціально-економічної системи країни» (м. Миколаїв, 29 листопада 2019 р.); IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Управління розвитком соціально-економічних систем» (м. Харків, 8 жовтня 2020 р.); II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, присвяченої 90-річчю з дня заснування Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка «Перспективи розвитку обліку, контролю та фінансів в умовах інтеграційних і глобалізаційних процесів» (м. Харків, 30 жовтня 2020 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 10 наукових праць (8 одноосібних) загальним обсягом 5,2 друк. арк., в тому числі: 5 наукових статей у вітчизняних фахових виданнях з економіки; 1 у зарубіжному науковому періодичному вивчанні, 4 публікації в матеріалах конференцій.

Обсяг і структура роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 230 сторінок, із них 180 сторінок основного тексту. Робота

містить 23 таблиці та 15 рисунків. Список використаних джерел налічує 256 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

В першому розділі «**Науково-теоретичні засади управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу**» представлено уточнене визначення поняття «ресурсний потенціал суб'єктів аграрного бізнесу»; надано механізм управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу; обґрунтовані парадигмальні зміни вектору економічного розвитку для суб'єктів аграрного бізнесу.

Аналіз чисельних досліджень природи, змісту та структури ресурсного потенціалу дозволив визначити, що за своєю сутністю він поєднує потенціал як атрибут діяльності підприємства та ресурси як незалежні елементи, які знаходяться на вході підприємства як системи і забезпечують шляхом власного перетворення створення продукту. Ресурсний потенціал підприємства об'єднує всі фактичні та можливі до залучення ресурси, необхідні підприємству для його нормального функціонування. Класифікація структури ресурсного потенціалу дозволяє виділити його об'єктну або матеріальну складову (виробничий, фінансовий, трудовий потенціали) та суб'єктну або нематеріальну (інтелектуальний, людський, соціальний, комерційний потенціали).

Проведений семантичний аналіз чисельних дефініцій поняття «ресурсний потенціал» дозволяє стверджувати, що переважна чисельність науковців розглядають його як сукупність всіх економічних ресурсів, необхідних для виробництва для досягнення його цілей. 25% смислового навантаження всіх понять стосується можливості отримання максимального економічного ефекту за даний момент часу від зазначених ресурсів. Ресурси розглядаються як накоплені, так і потенційно можливі до залучення у виробництво. Узагальнюючи структуру варто виокремити основні риси даного поняття. Ресурсний потенціал характеризується власною структурою, яка залежить від специфіки господарської діяльності підприємства та його взаємодії із зовнішнім середовищем як основним джерелом ресурсів. Використання ресурсного потенціалу пов'язано із можливістю реалізації альтернатив, які виникають при реалізації стратегічного управління підприємством. З точки зору економічної теорії, він відображає частину виробничих відносин щодо застосування здатності ресурсів до формування матеріальних благ. Саме поняття ресурсного потенціалу виникає лише в ході взаємодії суб'єкта господарювання із зовнішнім середовищем щодо залучення його ресурсів у свою діяльність. Це обумовлює особливу рису розуміння управління ресурсним потенціалом як керуючої діяльності відносно залучених ресурсів на підприємстві у формі капіталу і щодо можливості залучення потенційних ресурсів із зовнішнього середовища. Множина складових ресурсного потенціалу та взаємозв'язків між ними визначає рівень ефективності спроможності його залучення до виробничої діяльності, здатність до взаємозамінності ресурсів.

Для суб'єктів аграрного бізнесу ресурсний потенціал характеризується специфічними властивостями, пов'язаними із неспроможністю відділення сільськогосподарської діяльності від природних ресурсів, розміщених на

конкретні території. В меншій мірі це стосується трудових ресурсів. Ситуація, яка склалася, з еміграцією робочої сили за кордон, насамперед із сільської місцевості, є несприятливою. Ці два чинника обумовлюють важливість реалізації соціально-еколого-орієнтованої політики управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу. Взаємодія підприємства із зовнішнім середовищем в ході залучення ресурсів накладає на нього певний рівень відповідальності щодо внесення свої частки в досягнення цілей сталого та інклюзивного розвитку сільських територій.

Аналіз еволюції підходів до управління ресурсним потенціалом дозволив встановити тренд до превалювання нематеріальних ресурсів та організаційних здібностей і компетенцій над класичними матеріальними ресурсами – труд, земля, капітал. Це обумовило зсув акцентів управління на політику управління змінами в ресурсному забезпеченні, постійне впровадження інновацій в діяльність суб'єктів аграрного бізнесу, розробку та імплементацію системи безперервного навчання кадрів, впровадження проектного управління тощо.

Управління ресурсним потенціалом включає множину інструментів, які становлять зміст впливу керуючої підсистеми на керовану. Ці обидві системи знаходяться під впливом чинників зовнішнього середовища різних рівнів. Враховуючи експортно-орієнтований характер функціонування вітчизняних суб'єктів аграрного бізнесу, варто виокремлювати глобалізаційний і макроекономічний рівень, який розподіляється на середовище безпосередньої взаємодії та опосередкованого впливу. Керуюча підсистема представляє собою множину органів управління, які приймають рішення у сфері забезпечення та використання ресурсів. Керована підсистема об'єднує безпосередньо процеси використання ресурсів у виробничій діяльності, їх залучення та контроль. Управління ресурсним потенціалом найчастіше обґрунтовують конкретними типами ресурсів. Це дозволяє сформулювати систему заходів, яка має характеризуватися комплексністю, системністю, високим рівнем взаємозв'язків і наявністю синергетичного ефекту.

Інструментарій управління ресурсним потенціалом включає функції (планування, організація, мотивація, контроль, аналіз, регулювання), які реалізуються на трьох рівнях управління: стратегічному, тактичному та оперативному відносно виділених типів ресурсів: природні, фінансові, трудові, технічні, технологічні, науково-інноваційні та управлінські. Взаємозв'язок зазначених елементів формує функціональний блок механізму управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу. Він дозволяє більш коректно обґрунтовувати необхідність провадження конкретних заходів для обраних типів ресурсів за функціями на різних рівнях. Впровадження цих заходів торкається основних сфер імплементації змін, до яких віднесено структуру, культуру, процеси та ієрархію. Їх варто розглядати як системоутворюючі елементи ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу. Методологічним базисом прийняття управлінських рішень виступають принципи, методи та стратегії відповідно поставленим цілям. Механізм управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу надано на рис. 1. Глобалізація (як процес метасистемного характеру) поступово набула характеру основної

детермінанти, що формує зовнішнє середовище діяльності суб'єктів бізнесу, зокрема і в аграрній сфері.

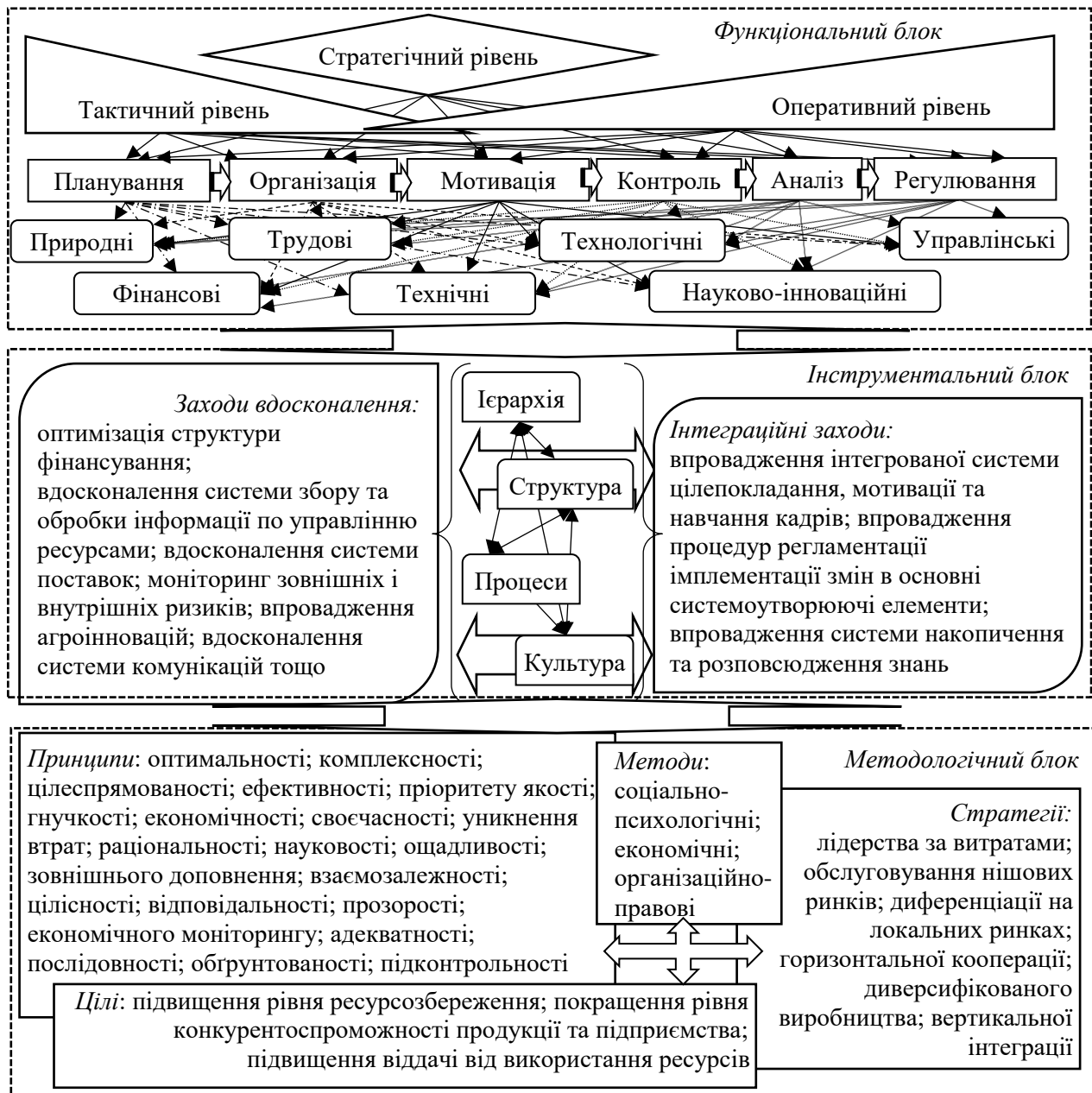

Рис. 1. Механізм управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу

Посилюється взаємозв'язок і взаємозалежність суб'єктів транснаціональних економічних відносин, серед останніх помітно зросла роль урядових та неурядових міжнародних організацій, а також міжнародних об'єднань. В результаті бізнес функціонує в трансформованих умовах, що набули наступних особливостей: посилення міжнародної спеціалізації та кооперації виробництва в наслідок поглиблення міжнародного поділу праці; висока мобільність руху факторів виробництва; зростання інтернаціоналізації виробництва і капіталу; лібералізація зовнішньоекономічних зв'язків; зміни в функціонуванні фінансового сектору, втрата ним тісного зв'язку з реальною економікою; перенесення центру ваги в регуляторних повноваженнях з

національного на наднаціональний рівень; регіоналізація економічного простору з метою створення систем колективного захисту економічних інтересів.

За рівнем розвитку продуктивних сил країни авангарду глобалізаційних зрушень перебувають на постіндустріальній стадії еволюції економічної системи, характеристикою якої є перенесення центру ваги зі сфери матеріального виробництва в промисловості і сільському господарстві на сферу надання послуг. Змінюється конфігурація глобальних ланцюгів доданої вартості, відбувається переорієнтація в спеціалізації країн від галузевої стратегії на знаходження ніші реалізації окремих цілей та функцій бізнесу. Сучасні процеси формування архітектури світового господарства відбуваються на основі виділення в ньому двох сегментів: сировинних ареалів, а також країн, що спеціалізуються на наданні консультативних, посередницьких, фінансових та інших послуг. Посилюється конкуренція між країнами за місце і роль в глобальних ланцюгах поставок продукції (доданої вартості), що визначає перспективи отримання вигід від глобалізації. Слід зазначити, що прогресивний за своєю сутністю процес інтернаціоналізації світогосподарських зв'язків має і зворотну сторону, яка проявляється у значному поглибленні соціально-економічної та екологічної стратифікації регіонів світу.

На основі дослідження процесів конвергенції парадигмальних основ аграрно-індустріальної та постіндустріальної економічної систем виявлено основне протиріччя розвитку суб'єктів аграрного бізнесу: протиріччя між виробничими відносинами аграрно-індустріального типу і матеріально-речовою основою постіндустріального способу виробництва (імплементованою на основі техніко-технологічного трансферу). Останнє проявляється в економічному детермінізмі, що орієнтує виробництво на інтенсивне використання ресурсів, відкладення вирішення соціально-екологічних проблем на наступні покоління.

У другому розділі «**Ідентифікація тенденцій змін рівня ефективності використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу**» уточнено ключові тенденції розвитку зовнішнього середовища функціонування суб'єктів аграрного бізнесу; запропоновано методичний підхід до детермінації рівня використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу; розроблено методичне забезпечення вибору технологічного режиму використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу у продуктовому розрізі.

Зовнішнє середовище суб'єктів аграрного виробництва розглянуто на основі концепції управління ланцюгами доданої вартості, де в якості фокусного елемента виступає аграрне підприємство, виділено групу галузей з сегментів «попередні види діяльності», а також «послідуючі види діяльності» (рис. 2).

Попередні види діяльності забезпечуються наступними сферами агропромислового виробництва: сільськогосподарське машинобудування, хімічна промисловість, біохімія. Послідуючі види діяльності – харчова промисловість, легка промисловість. Зв'язки між елементами ланцюга постачань аграрної продукції забезпечуються логістично-інфраструктурним блоком (транспортною галуззю, індустрією зберігання, торгівлею, галуззю освіти та науки). Системний аналіз сучасних тенденцій розвитку соціально-економічних відносин дозволив

виділити комплекс факторів, що визначають параметри зовнішнього середовища сільськогосподарських підприємств (табл. 1).

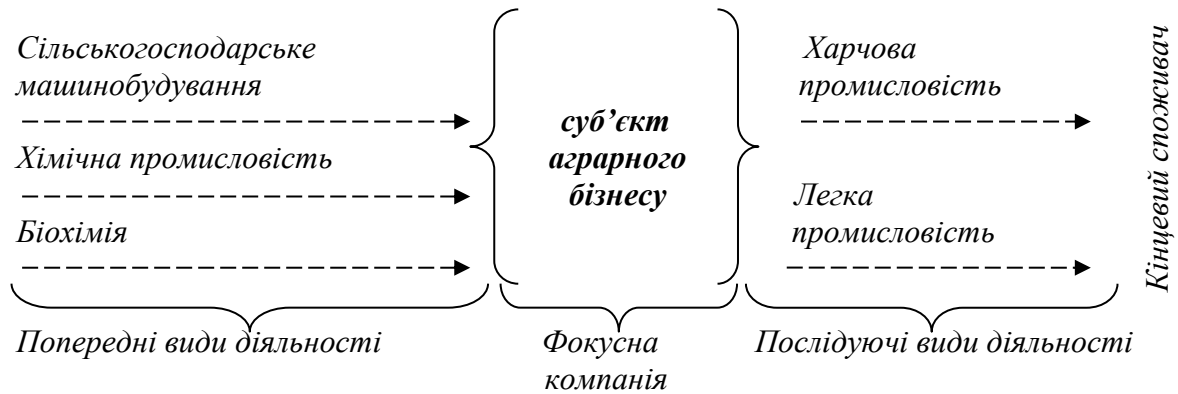

Рис. 2. Структура зовнішнього середовища суб'єктів аграрного бізнесу

Таблиця 1

Фактори-детермінанти зовнішнього середовища суб'єктів аграрного бізнесу

Фактори	Стисла характеристика
Економічні	Посилення концентрації та централізації капіталу; Інтернаціоналізація капіталу в рамках діяльності транснаціональних корпорацій та фінансово-промислових груп; Поглиблення міжнародного поділу праці та кооперації виробництва; Розвиток електронної торгівлі
Політичні	Лібералізація зовнішньоекономічних відносин; Підвищення рівня мобільності товарів виробничого та невиробничого призначення
Міжнародні	Функціонування урядових та неурядових міжнародних організацій; Регіоналізація на основі функціонування інтеграційних об'єднань
Технічні	Розвиток сучасних засобів транспорту; Поширення інформаційних систем і технологій; Розвиток засобів зв'язку та телекомунікацій

Особливості розвитку аграрного сектору в Україні сформували зовнішнє середовище, де попередні види діяльності є в переважній більшості імпортозалежними, а послідувачі види діяльності – експортозалежними. У підсумку аграрний комплекс в Україні демонструє високий ступінь залежності від зовнішнього ринку, що зумовлює характер підприємницьких ризиків.

На основі узагальнення існуючих методів оцінювання ресурсного потенціалу було виокремлено найбільш розповсюджені підходи, які об'єднують продуктивний (матричні методи, формалізований метод), статусний (метод Ансофа і Градова) та експертний (квадрат потенціалу, метод рангів, матриця стратегічних ресурсів тощо). Для суб'єктів аграрного бізнесу ресурсний потенціал найчастіше досліджується відносно окремих його складових, які відображають типи ресурсів: кадровий, природний, фінансовий, технічний, технологічний, інноваційний, інформаційний тощо.

За природою ресурсів, які використовуються в сільськогосподарській діяльності, в контексті показників ефективності використання ресурсного

потенціалу варто розділяти показники продуктивності спожитих ресурсів і показники прибутку прибутковості застосовуваних ресурсів. Це дозволяє обґрунтувати і запропонувати дві множини ключових індикаторів. Методичний підхід до оцінювання ефективності використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу представлено на рис. 3.

Рис. 3. Методичний підхід до оцінювання рівня ефективності використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу

На основі отриманих інтегральних значень двох запропонованих коефіцієнтів визначаються діапазони якісних характеристик ефективності використання ресурсного потенціалу.

В результаті проведеного дослідження на прикладі 427 досліджених сільськогосподарських підприємств Харківської та Полтавської областей було сформовано таку матрицю значень (табл. 2).

Таблиця 2

Рівень ефективності використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу (кількість підприємств та їх частка)

Інтегральний коефіцієнт прибутковості застосовуваних ресурсів \ Інтегральний коефіцієнт продуктивності спожитих ресурсів	Високий	Середній	Низький
Високий	4 (0,94%)	7 (1,64%)	-
Середній	11 (2,58%)	109 (25,5%)	11 (2,58%)
Низький	1 (0,23%)	114 (26,7%)	160 (37,5%)

Отримані результати дозволяють оцінювати рівень ефективності використання ресурсного потенціалу в розрізі спожитих і застосованих ресурсів.

Для визначення напрямів удосконалення використання ресурсного потенціалу доцільно обґрунтувати тип технологічного режиму для різних сільськогосподарських культур. Для цього було здійснено розрахунок моделей залежності продуктивності вирощування окремих культур від норми витрат окремих ресурсів на одиницю площі на основі побудови кореляційно-регресійних моделей. Результати аналізу представлені в табл. 3.

Обґрунтування технологічного режиму здійснюється на основі встановлення найбільшого впливу серед обраних ресурсів на рівень продуктивності конкретних культур, це дозволяє розробляти рекомендації по плануванню обсягів їх вирощування для забезпечення вищого рівня віддачі від спожитих ресурсів, ощадливого їх ресурсів та покращення стану земельних угідь.

Таблиця 3

Оцінювання рівня ефективності використання елементів ресурсного потенціалу у продуктовому розрізі

Культура	Залежність	Коефіцієнт кореляції	Коефіцієнт детермінації
Пшениця	$y = 9,335x_1 - 51,788\log x_1 + 0,0132x_1^2 - 0,00001x_1^4 + 32,82x_2 - 2,759x_2^2 + 0,0007x_2^4$	0,9763	0,9540
Ячмінь	$y = 8,983 + 41,221\log x_1 + 9,83\log x_2$	0,9105	0,8291
Кукурудза на зерно	$y = -7,2027 + 5,1812x_1 + 24,05x_2 - 37,905x_3 + 9,742x_4$	0,9391	0,8819
Жито	$y = 14,47 - 4,829x_2 + 5,685x_4$	0,98	0,9604
Овес	$y = 4,151x_1 - 3,146x_2$	0,9787	0,9579
Гречка	$y = 0,51455 + 0,1899x_1 + 0,805x_2$	0,9998	0,9996
Просо	$y = 12,409 + 2,922x_1 - 2,044x_4$	0,9699	0,9408
Умовні позначення:	y – кількість реалізованої продукції з 1 га (ц); x_1 – матеріальні витрати на 1 га площі (грн); x_2 – сума амортизаційних відрахувань на 1 га площі (грн); x_3 – витрати на оплату праці на 1 га (грн); x_4 – вартість оплати землі за 1 га (грн); x_5 – загальновиробничі витрати на 1 га (грн).		

У третьому розділі «Напрями та шляхи підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу» запропоновані структурні параметри забезпечення ефективного використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу; розроблено методичний підхід до обґрунтування вибору стратегії управління ресурсним потенціалом; надано інструментарій імплементації проектного підходу до впровадження агроінновацій для забезпечення підвищення рівня ресурсоефективності та ресурсозбереження.

В умовах висококонкурентних глобальних ринків аграрної продукції актуалізується увага до формування стратегії оптимізації структурних параметрів суб'єктів аграрного бізнесу. Проаналізовано сферу сільськогосподарського виробництва у розрізі структурної складової, що дозволило дійти висновку про ефективність стратегії укрупнення та консолідації виробництва на основі збільшення довжини внутрішньогосподарського ланцюга доданої вартості. Фактично, мова йде стратегію вертикальних угод, під якими розуміються угоди між підприємствами, що не є прямими конкурентами і знаходяться на різних рівнях створення доданої вартості, виробничого (дистриб'юторського) ланцюга (продавець – покупець, постачальник – споживач).

За охопленням елементів логістичного ланцюга постачання сільськогосподарської продукції можна виділити: аграрні підприємства (виробництво),

агропромислові підприємства (виробництво – промислова переробка), агропромислово-торгівельні підприємства (виробництво – промислова переробка – збут кінцевому споживачеві). Реалії постіндустріальної економіки, де в якості домінуючого фактору виробництва виступає людина як джерело інновацій, а самі інновації формують основу системи конкурентних переваг, актуалізують доцільність включення до складу вертикально інтегрованих об'єднань елементів сфери НДДКР.

Вертикально інтегровані формування в аграрному бізнесі розглядаються нами як найбільш перспективні у досягненні наступних цілей: усунення негативного впливу цінового диспаритету на різних рівнях ланцюга доданої вартості; зниження сукупних витрат за рахунок гармонізації руху матеріального потоку в рамках логістичних процесів; оптимізація каналів збуту готової продукції на основі розробки ефективних схем реалізації; закріплення й розширення джерел надходження засобів виробництва шляхом включення сировинних зон у структуру виробничого процесу, формування та раціональне використання інвестиційних коштів.

Вертикально узгоджені дії традиційно розглядаються як менш шкідливі для функціонування ринкового механізму. Для них передбачені виключення із загального правила про заборону антиконкурентних угод з огляду на економічні результати діяльності вертикально інтегрованих об'єднань. Останні свідчать про формування стійких конкурентних переваг шляхом управління виробничим та розподільчим ланцюгами як системою, в тому числі за рахунок спрощення координації між структурами-учасниками, зниження операційних витрат.

З метою підвищення рівня ефективності використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу запропоновано методичний підхід обґрунтування вибору стратегії, чинники якого надані на рис. 4, з множини розроблених: стратегії лідерства за витратами; стратегії обслуговування нішових ринків; стратегії диференціації на локальних ринках; стратегії горизонтальної кооперації; стратегії диверсифікованого виробництва; стратегії вертикальної інтеграції. В якості критеріїв відбору пропонується використовувати рівень сприятливості впливу глобалізаційних трендів і чинників зовнішнього середовища, міри впливу ризиків і розрахованих значень коефіцієнтів використання ресурсного потенціалу за продуктивністю спожитих ресурсів і прибутковістю застосованих. Інструментарієм відбору є метод аналізу ієрархії Т. Сааті. Декомпозицію обраної стратегії управління ресурсним потенціалом пропонується здійснювати за окремими продуктами в залежності від ступеня ефективності віддачі від витрачених на їх створення ресурсів (табл. 3).

Вирішальна роль інновацій в забезпеченні підвищення ефективності використання ресурсів за останні роки залишається беззаперечною. Саме тому для отримання найвищих результатів в розрізі ресурсозбереження та ресурсоефективності запропоновано подальше впровадження агроінновацій у діяльність сільськогосподарських товаровиробників (селекційно-генетичних, техніко-технологічних і виробничих, організаційно-управлінських і економічних, соціальних, екологічних і маркетингових) на основі проектного підходу.

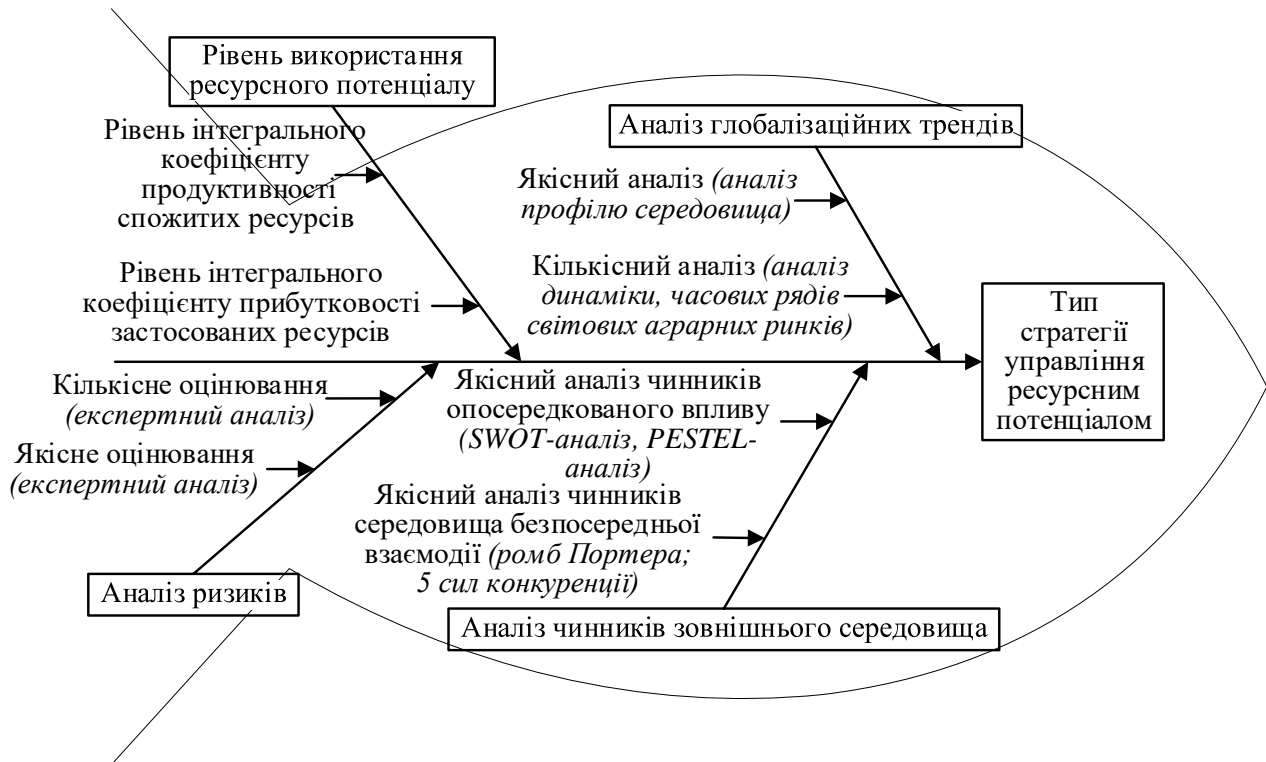

Рис. 4. Чинники обґрунтування вибору стратегії управління ресурсним потенціалом

Його імплементація передбачає попереднє оцінювання доцільності вкладення інвестицій в конкретні заходи, розподіл відповідальності між підрозділами за впровадження агроінновацій, узгодження інтересів зацікавлених сторін на основі їх внеску в реалізацію проектів, враховуючи інтереси сільських громад, уточнення функцій, прав, обов'язків і відповідальності між структурними одиницями (узгодження взаємодії між ними в ході їх реалізації), спрощення процесів управління ризиками та формування бюджету, удосконалення існуючої системи мотивації та запровадження системи безперервного навчання кадрів. Пріоритетом відбору конкретних агроінновацій є ступень зниження використання ресурсів в ході виробничої діяльності, покращення якості продукції, підвищення рівня соціальної та екологічної відповідальності суб'єктів аграрного бізнесу в контексті забезпечення досягнення цілей сталого та інклюзивного розвитку.

ВИСНОВКИ

У дисертації отримано нове вирішення складного наукового завдання обґрунтування теоретико-методичних і прикладних засад формування та впровадження механізмів, систем та інструментів управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу. Вирішення конкретизованих завдань дослідження дозволило дійти таких висновків:

1. З метою уточнення змісту поняття «ресурсний потенціал суб'єктів аграрного бізнесу» було проаналізовано чисельні дефініції. Це дало підстави стверджувати, що він об'єднує всі фактичні та можливі до залучення ресурси, необхідні підприємству для його нормального функціонування та розвитку. В

структурі ресурсного потенціалу варто виокремлювати об'єктну або матеріальну складову і суб'єктну або нематеріальну. Доведено, що поняття ресурсного потенціалу виникає лише в ході взаємодії суб'єкта господарювання із зовнішнім середовищем щодо залучення ресурсів у свою діяльність. Розглянуто особливості розуміння ресурсного потенціалу для суб'єктів аграрного бізнесу, які стосуються розміщення виробництва за територіальним принципом наявності природних ресурсів та рівня розвитку сільських територій. Аналіз еволюції управління ресурсним потенціалом дозволив виділити тренд превалювання управління нематеріальними ресурсами та організаційними здібностями над матеріальними. В результаті було запропоновано авторське бачення змісту ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу.

2. Узагальнюючи існуючі бачення інструментарію управління ресурсним потенціалом було визначено, що він найчастіше розглядається в розрізі класифікації типів ресурсів і передбачає розробку та впровадження множини заходів підвищення ефективності використання ресурсів. В якості інструментарію управління автори пропонують множину принципів, методів, цілей і стратегій. Недоліком є відсутність інтегруючих елементів забезпечення взаємодії запропонованих заходів. Для подолання виявлених недоліків було розроблено механізм управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу, який об'єднує методологічний блок, що включає принципи, методи, цілі та стратегії, інструментальний блок інтеграційних заходів і заходів вдосконалення, які мають впроваджуватися на підприємство в розрізі його ієрархії, структури, процесів і культури, і функціональний блок, який передбачає реалізацію функцій управління на стратегічному, тактичному і оперативному рівні відносно виокремлених ресурсів суб'єктів аграрного бізнесу.

3. Загальносвітовою тенденцією метаструктурних зрушень став перехід на постіндустріальні стадію соціально-економічних систем, що характеризується скороченням аграрного сектору економіки з одночасним зростанням частки послуг у ВВП. Неоднорідність глобального економічного простору у сукупності з посиленням інтернаціоналізації господарських функцій стає основою формування протиріччя між виробничими відносинами аграрно-індустріального типу і матеріально-речовою основою постіндустріального способу виробництва розвитку суб'єктів аграрного бізнесу. Джерелом формування зазначеної невідповідності є конвергенція парадигмальних основ аграрно-індустріальної та постіндустріальної економічної систем, а умовою подолання – розповсюдження і укорінення в свідомості суб'єктів господарювання філософії сталого економічного розвитку.

4. Структурно зовнішнє середовище діяльності суб'єктів аграрного бізнесу представлено елементами ланцюга доданої вартості, а саме попередніми видами діяльності, що забезпечують вхідні матеріальні потоки, та послідовними видами діяльності, які для аграрного підприємства є споживачем, визначаючи напрямки та конфігурацію вихідних матеріальних потоків. Результати діяльності в аграрному секторі демонструють високий ступінь залежності від зовнішньо-економічної кон'юнктури, оскільки вхідні потоки забезпечуються переважно за рахунок імпорту, а вихідні стимулюються за рахунок розширення експорту.

Загальні стратегічні вектори розвитку національної економіки детермінують фактори зовнішнього середовища суб'єктів аграрного бізнесу в комплекс параметрів економічного, політичного, міжнародного і технічного характеру.

5. Аналіз ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу об'єднує множину методів, підходів, індикаторів та коефіцієнтів, які найчастіше оцінюють його в розрізі типів потенціалів. Обмеженість підходів пов'язано найчастіше із неоднорідною природою матеріальних і нематеріальних компонент, для яких неможливо застосувати однотипні кількісні індикатори. Для вирішення даної суперечності було запропоновано методичний підхід до оцінювання рівня ефективності використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу. Його послідовність передбачає розрахунок кількісних показників продуктивності спожитих ресурсів і прибутковості застосованих ресурсів, на основі яких розраховується інтегральні коефіцієнти з використанням інструментарію таксономічного аналізу. На основі отриманих значень формуються діапазони якісного рівня ефективності використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу: високий, середній, низький. На останньому етапі досліджувані суб'єкти розміщуються на матриці в залежності від двох отриманих значень інтегральних коефіцієнтів, що дозволяє запропонувати відповідні заходи для кожного сегменту.

6. Диверсифікована структура сільськогосподарського виробництва обумовлює потребу у визначенні впливу використання окремих ресурсів на рівень продуктивності виробництва окремих типів продуктів. З цією метою було розраховано моделі кореляційно-регресійних залежностей продуктивності культур від питомих витрат ресурсів на 1 га площі. В результаті встановлено, що найбільший позитивний вплив на зростання продуктивності вирощування пшениці має сума амортизаційних відрахувань і в меншій мірі – матеріальні витрати. Для ячменя та гречки така ситуація є ще більш вираженою. Для кукурудзи поряд із зазначеним позитивним характером впливу матеріальних витрат і амортизаційних відрахувань негативний вплив мають витрати на оплату праці. Натомість у вирощуванні жита амортизаційні відрахування мають негативний вплив на результативність. Подібна ситуація властива для вирощування вівса. Отриманий неоднорідний вплив розглянутих типів ресурсів на рівень продуктивності їх виробництва обумовлює потребу в обґрунтуванні вибору технологічного режиму для планування обсягів вирощування культур.

7. Доведено ефективність стратегії укрупнення та консолідації аграрного виробництва на основі збільшення довжини внутрішньогосподарського ланцюга доданої вартості шляхом реалізації стратегії формування вертикально інтегрованих структур. Позитивний ефект функціонування останніх реалізується в усуненні цінових диспропорцій між сферами доведення аграрної продукції до кінцевого споживача; гармонізації руху матеріального потоку в рамках логістичних процесів – від забезпечення виробництва предметами і засобами праці до оптимізації каналів збуту готової продукції в результаті включення відповідних складових у структуру виробничого процесу.

8. Для підвищення рівня ефективності використання ресурсного потенціалу доведено доцільність вибору відповідної стратегії управління із

множини: лідерство за витратами; обслуговування нішових ринків; диференціація на локальних ринках; горизонтальна кооперації; диверсифіковане виробництво; вертикальна інтеграція. Для вирішення цього завдання було обґрунтовано множину критеріїв впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, включаючи отримані в ході дослідження наукові результати. Критерії об'єднують рівень сприятливості впливу глобалізаційних трендів і чинників зовнішнього середовища, міру впливу ризиків і розрахованих значень коефіцієнтів використання ресурсного потенціалу за продуктивністю спожитих ресурсів і прибутковістю застосованих. Вибір стратегії за множиною критеріїв запропоновано здійснювати з використанням методу аналізу ієрархії, який дозволяє враховувати пріоритетність критеріїв у порівнянні один з одним та пріоритетність стратегії за кожним критерієм. Отриманий глобальний пріоритет відповідає оптимальному варіанту вибору стратегії.

9. Беручи до уваги безальтернативність інноваційного розвитку національної економіки в цілому та аграрного сектору зокрема, розглянуто роль агроінновацій в забезпеченні ефективності використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу та впровадженні заходів щодо її підвищення. Доведено доцільність імплементації інструментарію проектного менеджменту в ході впровадження агроінновацій для досягнення цілей ресурсозбереження та ресурсоефективності: попереднє оцінювання доцільності вкладення інвестицій в конкретні заходи, розподіл відповідальності між підрозділами за впровадження агроінновацій, узгодження інтересів зацікавлених сторін на основі їх внеску в реалізацію проектів, враховуючи інтереси сільських громад, уточнення функцій, прав, обов'язків і відповідальності між структурними одиницями, спрощення процесів управління ризиками та формування бюджету, удосконалення існуючої системи мотивації та запровадження системи безперервного навчання кадрів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

статті у наукових фахових виданнях України:

1. Макеєв О. О. Науково-теоретичні засади управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: «Економічні науки»*. 2019. №6 (том. 2). С. 289–299.

2. Макеєв О. О. Структурні параметри забезпечення ефективного використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2020. № 4. С. 10–14.

3. Макеєв О. О., Луценко І. В. Методичний підхід до визначення рівня використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. 2020. № 4 (2). С. 265–376. (особистий внесок автора: запропоновано множина показників оцінювання рівня використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу та здійснено їх аналіз для досліджуваних підприємств).

4. Макеєв О. О. Формування механізму управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Том 5. № 2. С. 393–401.

5. Макеев О. О. Методичний підхід до вибору стратегії управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Том 5. № 4. С. 340–346.

публікації у виданнях іноземних держав:

6. Макеев О. О., Ряснянська А. М. Основні засади управління земельними ресурсами в контексті обігу земель сільськогосподарського призначення: світовий досвід. *Slovak international scientific journal*. 2020. №51. С. 45–54. (особистий внесок автора: визначено роль ринку землі у забезпеченні ефективності використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу).

в інших виданнях:

7. Макеев О. О. Аналіз парадигмальних змін вектору економічного розвитку для суб'єктів аграрного бізнесу. *Наукові досягнення молодих – шлях до професії*: Тези міжвузівської науково-практичної конференції (20 грудня 2018 р.) / За заг. ред. А.М. Старєвої. Миколаїв: ММІРЛ ВНЗ «Університет «Україна», 2019. С. 112–119.

8. Макеев О. О. Шляхи впровадження проектного підходу до управління агроінноваціям: перспективи та перешкоди. *Шляхи підвищення конкурентоспроможності соціально-економічної системи країни*: Матеріали V Науково-практичної конференції (29 листопада 2019 р.). Миколаїв: ММІРЛ ВНЗ «Університет «Україна», 2019. С. 167–172.

9. Макеев О. О. Аналіз рівня продуктивності використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу у продуктовому розрізі. *Управління розвитком соціально-економічних систем*: Матеріали Четвертої Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (8 жовтня 2020 р.). Харків: ХНТУСГ, 2020. С. 308–311.

10. Макеев О. О. Ключові тенденції розвитку зовнішнього середовища функціонування суб'єктів аграрного бізнесу. *Перспективи розвитку обліку, контролю та фінансів в умовах інтеграційних і глобалізаційних процесів*: Матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, присвяченої 90-річчю з дня заснування Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка (30 жовтня 2020 р.). ХНТУСГ. Харків: «Стильна типографія», 2020. С. 212-216.

АНОТАЦІЯ

Макеев О. О. Управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Сумський національний аграрний університет, Суми, 2021.

Дисертація присвячена вирішенню наукового завдання обґрунтування теоретико-методичних і прикладних засад формування та впровадження механізмів, систем та інструментів управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу.

В роботі здійснено семантичний аналіз чисельних дефініції поняття ресурсний потенціал. Визначено, що ресурсний потенціал об'єднує фактичні та

можливі до залучення ресурси, необхідні підприємству для його нормального функціонування. Виділено основні риси досліджуваного поняття для суб'єктів аграрного бізнесу. Запропоновано авторське розуміння ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу. Розглянуто науково-теоретичні засади управління ресурсним потенціалом підприємства. Розглянуто складові керуючої та керованої підсистем. Запропоновано механізму управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу, який об'єднує інструментальний, функціональний і методологічний блоки. Розглянуто роль глобалізації як ключового чинника зовнішнього середовища. Виявлено основне протиріччя розвитку суб'єктів аграрного бізнесу. Обґрунтовані парадигмальні зміни вектору економічного розвитку для суб'єктів аграрного бізнесу.

Запропонована удосконалена структура зовнішнього середовища суб'єктів аграрного бізнесу із виокремленням попередніх видів діяльності, фокусної компанії і послідуєчих видів діяльності. Визначені фактори-детермінанти зовнішнього середовища суб'єктів аграрного бізнесу: економічні, політичні, міжнародні та технічні. Узагальнено методи оцінювання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу. Запропоновано методичний підхід до оцінювання рівня ефективності використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу на основі використання методу таксономічного аналізу при розрахунку інтегральних коефіцієнтів. Здійснено оцінювання рівня ефективності використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу. Проведено оцінювання рівня ефективності використання елементів ресурсного потенціалу у продуктовому розрізі шляхом побудови моделей кореляційно-регресійних залежностей для обґрунтування вибору технологічного режиму.

Запропоновані структурні параметри забезпечення ефективного використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу. Доведена ефективність стратегії укрупнення та консолідації аграрного виробництва на основі збільшення довжини внутрішньогосподарського ланцюгах доданої вартості шляхом реалізації стратегії формування вертикально інтегрованих структур. Запропоновано методичний підхід обґрунтування вибору стратегії управління ресурсним потенціалом на основі визначених критеріїв з використанням методу аналізу ієрархій. Розглянута роль агроінновацій в забезпеченні підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу. Розроблено методичне забезпечення впровадження агроінновацій в діяльність суб'єктів аграрного бізнесу на основі проектного підходу.

Ключові слова: потенціал, ресурси, ресурсний потенціал, суб'єкти аграрного бізнесу, агроінновації, проектний підхід, ланцюг доданої вартості, механізм управління ресурсним потенціалом.

ANNOTATION

Makieiev O. O. Management of resource potential of agrarian business subjects. – Manuscript.

The thesis for the degree of candidate of economic sciences, specialty 08.00.04 – economics and management of enterprises (by kinds of economic activity). – Sumy National Agrarian University, Sumy, 2021.

The dissertation is devoted to the decision of a scientific problem of substantiation of theoretical-methodical and applied bases of formation and introduction of mechanisms, systems and tools of management of resource potential of subjects of agrarian business.

The semantic analysis of numerical definitions of the concept of resource potential is carried out in the work. It is determined that the resource potential combines the actual and potential resources required for the enterprise to function properly. The main features of the researched concept for the subjects of agrarian business are highlighted. The author's understanding of the resource potential of agrarian business entities is offered. Scientific and theoretical bases of management of resource potential of the enterprise are considered. The components of the control and managed subsystems are considered. A mechanism for managing the resource potential of agribusiness entities, which combines instrumental, functional and methodological blocks, is proposed. The role of globalization as a key factor of the external environment is considered. The main contradictions in the development of agrarian business entities have been identified. Paradigmatic changes of the vector of economic development for agrarian business entities are substantiated.

An improved structure of the external environment of agribusiness entities is proposed, with the separation of previous activities, focus company and subsequent activities. Determinants of the external environment of agribusiness entities have been identified: economic, political, international and technical. The methods of estimating the resource potential of agrarian business entities are generalized. A methodical approach to assessing the level of efficiency of the resource potential application of agribusiness entities is proposed based on the use of the method of taxonomic analysis in the calculation of integrated coefficients. The level of efficiency of resource potential application of agrarian business subjects is estimated. The level of elements application efficiency of resource potential in a product section is carried out by estimation of models of correlation-regressive dependences for a substantiation of a technological mode choice.

The structural parameters of ensuring the efficient use of the resource potential of agribusiness entities are proposed. The effectiveness of the strategy of amalgamation and consolidation of agricultural production is proved based on increasing the length of domestic value chains by implementing the strategy of forming vertically integrated structures. The methodical approach of a strategy choice substantiation of resource potential management is offered on the basis of the defined criteria with use the hierarchies analysis method. The role of agroinnovation in ensuring the efficiency of using the resource potential of agricultural businesses is considered. Methodological support for the introduction of agroinnovations in the activities of agricultural businesses has been developed based on the project approach.

Keywords: potential, resources, resource potential, agrarian business entities, agroinnovation, project approach, value chain, resource potential management mechanism.